

úplně svou atmosféru...". Nelze ovšem nevidět i určité shody, s nimiž se setkáváme ve všech industrializovaných společnostech. Prof. Fischer podtrhl význam studia nemarxistické sociologie, ale zároveň zdůraznil potřebu jejího přehodnocování.

Rozbor kategorie mládeže a jejího místa ve společnosti provedla D. Cahová z University J. E. Purkyně v Brně. Mimo jiné dokázala, že mládež se jeví z hlediska strukturně funkční analýzy jako sociální skupina se zvýšenou sociální mobilitou, u jejichž příslušníků není dosud ukončen proces sociální adaptace. Dále rozebírala společenské funkce mládeže, jejich ovlivňování a prvky, které působí na její myšlení a chování.

Úvodem k druhé části semináře referoval Ferdinand Koudelka CSc. o problémech délky a obsahu volného času u posluchačů pedagogické fakulty v Olomouci. Volný čas definoval jako časový prostor v mimopracovní době, ve kterém jedinec podle svých možností a vůle rozhoduje, jak a čím jej vyplnit. Ukázal na činitele, jež ovlivňují délku a náplň volného času u studentů, a uvedl některé konkrétní údaje, získané na základě rozsáhlé ankety v rámci předvýzkumu. Tyto poznatky konfrontoval pak s výsledky podobného výzkumu na střední zdravotnické škole (ve IV. ročníku jsou studentky stejného věku jako v I. ročníku na pedagogické fakultě) a s vybranými údaji z výzkumu v Polsku. Seznámil rovněž přítomné s technickou stránkou výzkumu.

V další části probíhalo jednání semináře v sekcích.

a) *Sociálně politická sekce.* O využívání matematicko-statistických metod a o výsledcích výzkumu na lékařské fakultě v Praze hovořila M. Jirková. Jar. Krejčí CSc. z pedagogické fakulty v Ostravě velmi zajímavě zobecnil některé výsledky výzkumu. Snažil se ukázat na citění a myšlení mládeže a na vlivy, jež na ně působí. Zástupce ministerstva školství a kultury A. Knesl upozornil na chystané změny ve výuce na středních školách a na nutnost změny koncepce výuky marxismu-leninismu na vysokých školách ve smyslu zvědeckosti práce učitelů kateder marxismu-leninismu a zaměření obsahu výuky k profilu příslušné fakulty.

Oldřich Poler z VAAZ na základě výzkumu mezi 15–18letou mládeží na Brněnsku došel k závěru, že neúspěch práce ČSM spočívá v jeho masovosti a jednostranné práci. Kladný vztah k praktické veřejně prospěšné činnosti úměrně klesá s přibývajícím věkem po 15. roce.

Doc. Alois Dvořák CSc., pracovník KV KSČ v Ostravě, vyšel z usnesení ÚV KSČ o filosofii a ukázal na možné nebezpečí při nekritickém přejímání výsledků nemarxistické sociologie. Za rozhodující pro přípravu sociologických výzkumů u nás třeba pokládat marxistickou literaturu a úkoly, vyplývající ze stranických a vládních dokumentů a usnesení. Příspěvek doc. Dvořáka vyvolal živou diskusi, v níž se střídaly názory na možnosti uplatnění výsledků západní sociologie, a to v jednotě se stranickostí marxistické socio-

logie, názory na cesty, jak dohnat opoždění v naší sociologii apod. Diskutovala a v některých případech i polemizovala řada přítomných (dr. M. Kubičková, J. Krejčí CSc., O. Poler, dr. A. Burián, F. Koudelka CSc.).

Nedostatkem jednání v této sekci bylo, že se pro krátkost času přítomní nemohli vyjádřit k dílčímu projektu sociálně politického výzkumu na pedagogické fakultě v Olomouci.

b) *Sekce pedagogicko-psychologická.* Zkoumáním výchovných otázek ve školní skupině se zabýval doc. Karel Kasl CSc. z pedagogické fakulty University Karlovy. Navrhl, aby interpersonální vztahy ve skupině byly tříděny podle původu, tj. na vztahy osobně výběrové a vztahy funkční. Dotkl se i problémů sociometrie; stavěl se vcelku kriticky k jejímu použití v našich podmínkách.

Podstatné výsledky z průzkumu na pedagogické fakultě v Trnavě uvedl Jan Ondrejka. Referoval o postojích a názorech posluchačů na osobnost učitele. Podobně hovořila i Eva Šimová z pedagogické fakulty v Prešově. Ladislav Sobotka hodnotil závěry, které vyplynuly z výzkumu při přijímacím řízení na lékařské fakultě University Karlovy. Mezi jiným ukázal na význam psychologických testů a testování vůbec při přijímání uchazečů na vysoké školy.

V sekci byl též prodiskutován dílčí projekt pedagogicko-psychologického výzkumu na pedagogické fakultě v Olomouci.

c) *Sekce sociologie kultury.* Vzhledem k obtížnosti zkoumání byla tato sekce nejméně početná. F. Rohánek z pedagogické fakulty v Olomouci hovořil kriticky o některých názorech Klausmeiera na hudebnost mládeže v Západním Německu. S poznámkami o výzkumu estetických postojů vystoupila dr. M. Kučerová a dr. Fr. Čulík CSc. z Olomouce. Návrh na projekt výzkumu vlivu kulturního prostředí na posluchače byl po diskusi doporučen k doplnění.

Materiál z jednání bude koncem roku 1965 vydán pedagogickou fakultou University Palackého v Olomouci jako zájmová publikace.

Účastníci semináře hodnotili kladně jeho obsah i organizaci. Lze říci, že seminář znamenal krok vpřed v oblasti výzkumu vysokoškolské mládeže.

Ferdinand Koudelka

## **Zpráva o regionální konferenci UNESCO s tematikou:**

### **Vztah volného času ke vzdělávání dospělých v dosavadním vývoji evropských zemí**

Praha byla od 30. 3. do 6. 4. 1965 dějištěm důležité mezinárodní konference UNESCO, která se zabývala volným časem ve vztahu k vzdělávání dospělých. Pražské zasedání nebylo prvou konferencí UNESCO na toto téma. Již v roce 1949 se konala v Elsinoru konference se zaměřením na „Obsah a metody vzdělávání dospělých“. Uplynulo však 11 let, než UNESCO organizovalo ve spolupráci s kanadskou komisí v r. 1960 v Montrealu druhou konferenci se stejným obsahem. Ta to

konference vypracovala plány v souhlase s vývojem, který probíhá ve vzdělávání dospělých, a dále se zaměřila na vytvoření pevných mezinárodních základů spolupráce na dané téma. V r. 1962 UNESCO spolu se západoněmeckou komisí organizovalo obdobnou konferenci v Hamburku, s cílem studovat vzdělávání dospělých ve vyspělých evropských zemích.

Tyto konference se zabývaly vzděláváním dospělých prozatím bez vztahu k problematice volného času. Vývoj vědy a techniky ve druhé a především po druhé světové válce, sociální změny, jakož i třídní boj dělnické třídy vytvořily podmínky pro kratší pracovní dobu ve všech průmyslově vyspělých zemích. Pracující získali větší fond volného času. Současně prudký vědeckotechnický vývoj zvyšuje produktivitu práce, mění postupně i charakter práce a dochází i k určitým změnám v postavení člověka ve výrobním procesu. Nová výrobní technika, funkce společnosti i životní sociální podmínky kladou stále vyšší požadavky na způsob života lidí. Volný čas začíná mít hluboký vztah k životu a možnostem rozvoje každého jedince. Je dobou, kdy člověk může nejen odpočívat, ale může se i vzdělávat, žít kulturním životem. Volný čas se stává hodnotou, ke které musí přihlížet jednotlivec i společnost.

Problematika volného času se proto začala zkoumat i v rámci UNESCO, ale prozatím odděleně od vzdělávání dospělých. Volný čas byl zařazen jako studijní problém do komise UNESCO a byl řešen na konferenci v roce 1956 v Amsterdamu. Sešly se tam skupiny pro koordinovaný výzkum volného času z několika evropských zemí. Současně byly naplánovány nové koordinované studie 11 zemí, které se také pod kontrolou UNESCO později uskutečnily. Byl podán i návrh na jednotný mezinárodní dotazník k průzkumu volného času. Společně byly prodiskutovány některé metodologické otázky. Spolupráce byla velmi volná a práce měly srovnávací charakter. UNESCO v roce 1960 věnovalo celé číslo svého časopisu sociologickým aspektům volného času.

K určitému novému pohledu na vztah volného času a vzdělávání dospělých došlo v roce 1964 ve Francii, kde byla uskutečněna konference o vzdělávání mládeže ve volném čase. Celá konference se však týkala jen části obyvatelstva. Pražská konference znamená proto významný krok v problematice volného času a vzdělávání dospělých. Ponejprv byla zkoumána hodnota volného času z hlediska společnosti i individua a zahrnovala všechny pracující.

Ke zpracování tak závažných otázek se sešlo 65 delegátů ze 22 evropských zemí společně s některými pracovníky UNESCO. Přípravu celé konference uskutečnila Československá komise pro spolupráci s UNESCO.

Zahájení Pražské regionální konference o vztahu volného času k vzdělávání dospělých se zúčastnil i generální ředitel UNESCO René Maheu, dále ministr školství a kultury ČSSR dr. Cestmír Císař a rektor Vysoké ško-

ly ekonomické prof. V. Sedláč. Konferenci předsedal náměstek ministerstva školství a kultury inž. Josef Grohman.

Na plenárním zasedání pražské konference vystoupila s nejobsáhlejší referátem československá delegace. Byl zpracován kolektivem autorů (B. Filipcová CSc, J. Berka, M. Disman, dr. O. Klein, doc. dr. J. Kohout, dr. J. Kotásek CSc, dr. K. Škoda CSc) a přednesen vedoucím tohoto kolektivu Jiřím Kotáskem na téma „Volný čas jako akční pole vzdělávání dospělých“.

Referát byl zpracován ze tří hledisek: sociologického, ekonomického a pedagogického. Pokusíme se tyto jednotlivé aspekty stručně přetlumočit.

Sociologický aspekt se zabývá místem volného času v dynamice současné společnosti. Volný čas není izolovanou společenskou činností. Obě časové sféry [roz.: prac. doba a volný čas] jsou na sebe tak dalece odkázány, že jednu lze pochopit jen na základě druhé, a naopak. Práce však má v tomto vztahu odlišné postavení. Zůstává i nadále nejdůležitějším faktorem pro sociální určení lidského života. Je to stále nejpodstatnější oblast lidské činnosti, formující osobnost. Volný čas, jeho tendence a možnosti jsou tedy v základě determinovány sférou práce.

Práce má v dějinách lidstva dvojí význam. Jednak utváří člověka, zároveň však právě v práci vzniká odcizení vyvolané soukromým vlastnictvím, ale též rozvinutou dělbou práce v průmyslové společnosti. Vznik jednoduché, jednostranné, úzce specializované činnosti, kterou Marx při rozboru kapitalistické společnosti charakterizuje jako abstraktní práci, nutně formuje lidskou osobnost, vyvolává jednostranné, dílčí, často až primitivní zájmy ve volném čase. Proti takové práci stojí volný čas především jako sféra odpočinku, rozptýlení a zábavy, jež dávno zapomenout na těžký svět práce.

Avšak technika, která ve svých počátcích zrodila úzce specializovanou práci, zbavenou tvůrčího charakteru, vytváří postupně předpoklady pro její likvidaci. Nové postavení práce může stimulovat bohatou činnost ve volném čase. Smyslem činnosti bude člověk sám a jeho všestranný rozvoj.

Je jistě vysoce pravděpodobné, že volný čas se bude kvantitativně rozšiřovat a pracovní doba zkracovat. Tento předpoklad však neimplikuje závěr, že význam práce ustupuje do pozadí a veškerá váha lidského života se postupně stále více přesouvá do sféry volného času, který se tak stává buď nástrojem humanizace, či cestou k propastné pustotě a prázdnotě. Vztah práce a volného času lze vidět i jinak: jako vztah, v němž na obou stranách dochází ke strukturálním proměnám, které pozmění oba jeho členy.“

Aspekt sociologický doplňuje aspekt ekonomický. „Až dosud rozvoj vědy a techniky neposkytoval základnu pro rychlý a mnohostranný vývoj, který může v krátké době změnit pojetí výroby v určitých odvětvích. Vědeckotechnická revoluce je podstatně odlišná od staré průmyslové revoluce. Jde o revoluci všech výrobních sil, nezasahuje jen

pracovní nástroje, ale v plné míře i pracovní předmět a — což je zvlášť důležité pro naše úvahy — též lidskou pracovní sílu, způsob jejího užití. Týká se zejména vědy, která vstupuje do výrobního pohybu jako rozhodující činitel. Získává nové postavení ve výrobě, přesunuje se z periferie výrobní činnosti do jejího centra. To se přirozeně odráží i ve změněném významu vědy, ve zvýšené potřebě vzdělání. Odborné vzdělání není už jen přírůbek k tradici, způsobu, jak se vyrábí, není to jen zvládnutí prakticky užitečných vědomostí, ale skutečné osvojení vědeckých poznatků, a zároveň také vědecké metody. Vědeckotechnická revoluce vytváří nejen předpoklady pro volný čas, ona v jistém smyslu determinuje i jeho náplň: vzniká objektivní nutnost získat nové poznatky a být tak s to zasahovat do technických a ekonomických procesů současné doby. Vysoká produktivita práce může uvolňovat pracovníka pro vzdělání, a tím mu dává možnost zvyšovat svou kvalifikaci a tak opět na vyšší stupni přispívat ke zvýšení produktivity... Uskutečňují se hluboké změny v kvalifikační struktuře a úrovni vzdělání pracujících. Změny v kvalifikační struktuře je ovšem třeba chápat jako neustálý, nepřetržitý probíhající a vyvíjející se proces... Vedle změn v samotném kvalifikačním složení pracujících jsou neméně závažné změny v charakteru a náplni jednotlivých povolání. Dosavadní zkušenosti ukazují, že moderní technologie vyžaduje širších a hlubších teoretických znalostí i většího rozhledu. Klade tedy určité nové nároky na způsob přípravy k povolání. Současně podtrhuje význam vzdělání všeobecného. Přitom se ovšem mění i samotné pojetí všeobecného vzdělání. Nestačí osvojit si poznatky pouze vlastního oboru, je třeba učit se i z oborů jiných... Takto pojeté postavení a úloha vzdělání naznačuje nejen jeho závažnost pro rozvoj společnosti, ale i nutnost demokratizace práva na vzdělání. Již samotný proces vědeckotechnické revoluce vyžaduje, aby ke vzdělání měl přístup co nejširší okruh členů společnosti. Toho lze dosáhnout vytvořením materiálních předpokladů (dostatečná síť vzdělávacích institucí a zařízení) a předpokladů sociálního charakteru (překážky v přístupu některých sociálních skupin ke vzdělání)... Promyšlené řízený vzdělávací proces dospělých se stává objektivní nutností... Ke vzdělávání mládeže přistupuje — jako důsledek vědeckotechnické revoluce — potřeba vzdělávání dospělých. Jejich realizace se stává nezbytnou podmínkou rozvoje společnosti... Tyto tendence se promítají i do vztahu vzdělání a pracovního času. Nositelem vzdělávací funkce ve společnosti se vedle školy a mimoškolních vzdělávacích institucí stávají velké výrobní podniky, zvláště průmyslové... Vzdělávací činnost v podnicích proniká jednak do pracovního, jednak do volného času.“

Vzdělávání dospělých se nestává celoživotním procesem pouze z důvodů ekonomických. Vyplyvá rovněž ze situace člověka jako jednotlivce v současném světě. Činnosti, které jedinec ve volném čase realizuje, uskuteč-

ňuje na základě volby, která je sociálně podmíněna. „I když osobní rozhodnutí, subjektivní volba je sociálně podmíněna, nelze tuto konečnou modifikaci psychologickými faktory v praktické vzdělávací činnosti podceňovat.“

K dosavadním hlediskům na vztah volného času k vzdělávání dospělých přistupuje tak hledisko psychologické a pedagogické, bez nichž by rozbor nebyl úplný. Autoři proto „ve shodě s E. Weberem stavějí výchovné činnosti ve volném čase především tyto úkoly: probouzet zájmy, zdůvodňovat motivy činností, seznamovat s možnostmi volného času, vypěstovávat způsoby chování vhodné pro volný čas, vytvářet od dětství předpoklady pro samostatnou realizaci volného času, ponechávat člověku „volný prostor“ a varovat před nebezpečím volného času. Všechny tyto úkoly lze realizovat dvojí cestou:

1. jako přímé působení na činnosti ve volném čase, které jsou vyvolávány převážně podněty z vnějšku,
2. nebo jako nepřímé ovlivňování volného času. Tento druhý přístup je možný tehdy, jestliže plánovaná výchovná činnost v rodině, ve škole a v jiných výchovných institucích nepředpokládá pouze člověka pracovního času, ale též člověka volného času, a vědomě volný čas zařazuje do svých výchovných cílů. Zformování vnitřních předpokladů pro volný čas v dětství a mládí vytváří tak možnost autonomní volby. V této oblasti existují rozsáhlé úkoly pro školní a sociální pedagogiku.“

Obsáhlý a podnětný referát naší delegace umožnil rozvinout plodnou diskusi.

Na plenárním zasedání konference vystoupila řada delegátů; *Naděžda Michajlovna Parfenovová* ze Sovětského svazu, *Augustin Girard* z Francie, *H. A. Jones* z Anglie, *J. De Vega y Relea* ze Španělska, *prof. Schulz* z Německé demokratické republiky, *prof. Baccini* z Itálie, *prof. Ž. G. Atanasov* z Bulharska a další delegáti.

---

Diskuse vědců z kapitalistických i socialistických zemí na plenárních zasedáních i v obou komisích, z nichž první byla zaměřena na *sociologickou*, druhá pak na *pedagogickou* a *psychologickou* problematiku výchovy dospělých ve volném čase, byly vedeny snahou po vzájemném porozumění a vysvětlení všech základních problémů, souvisejících s volným časem a vzděláváním dospělých.

Plénům konference, které se opět sešlo na závěr všech jednání, přijalo doporučení komisi a připojovalo ještě řadu dalších.

Základní doporučení, jež byla přijata v první komisi, jsou soustředěna na *sociologické* řešení problematiky volného času. Účastníci se shodli, že prvořadý význam má v té souvislosti otázka vzdělávání dospělých. K jejímu vyřešení navrhuje komise provádět co nejširší sociologická šetření jak časové bilance obyvatelstva, tak podmínek pro využití volného času i motivací, které vedou občany k té nebo oné struktuře činnosti ve volném

čas. Sociologické průzkumy mají mít srovnávací charakter mezi státy a sociálně ekonomickými systémy. Okruh problémů i zemí, které by se měly průzkumu zúčastnit, i srovnávací charakter těchto průzkumů překračuje rámec problematiky a doporučení všech předcházejících konferencí UNESCO, které se týkaly zkoumané problematiky. První komise doporučila, aby kulturní úroveň byla věnována ve všech zemích stejná pozornost jako ekonomickému rozvoji společnosti.

Druhá komise přijala koncepci neustálého procesu sebevzdělávání člověka a ukázala na nutnost pružného způsobu organizace a metod ve vzdělávání dospělých, které musí být přizpůsobeno potřebám, přáním a postavení člověka v technické revoluci. Druhá komise současně doporučuje věnovat zvláštní pozornost vzdělávání žen. Nejzávažnější bod druhé komise je doporučení, aby UNESCO vypracovalo informace, jak se v jednotlivých zemích realizuje vzdělávání dospělých, a aby vzdělávání dospělých bylo zařazeno i do rámce pracovní doby bez zkrácení výdělků pracujících.

Dále bylo přijato doporučení, aby průzkum volného času zahrnoval všechny sociální vrstvy, celé oblasti a aby byl zaměřen i na obyvatele, kteří žijí v nepříznivých sociálních podmínkách. Dále se doporučuje, aby UNESCO uskutečnilo všechna nutná opatření, která by povzbudila výměnu informací, a aby průzkumy a informace o zkoumané problematice probíhaly ve spolupráci s Mezinárodní organizací práce. Plénum konference navrhuje, aby členské země UNESCO vytvořily orgán, který by vypracoval kurs kulturního využití volného času.

Pražská regionální konference byla dalším krokem v teoretickém i praktickém zkoumání vzdělávání dospělých ve vztahu k volnému času a čs. komise ve spolupráci s UNESCO má na této práci významný podíl.

Milada Švigová

Jednání konference UNESCO se vedlo ve dvou komisích. Předmětem jednání první komise byly *potřeby, cíle a plánování výchovy dospělých ve volném čase*. Druhá komise měla v diskusích příspěvcích shromáždit materiál k obsahu, metodám a organizaci výchovy dospělých.

Náplň jednání obou komisí byla podepřena přítomností odborníků na konferenci UNESCO osobně pozvaných, a to v první komisi *Joffra Dumazediera*, ze Centre d'études sociologiques v Paříži, dlouholetého pracovníka v oblasti sociologických výzkumů volného času, v druhé komisi A. V. *Darinského*, ředitele Vědeckovýzkumného institutu vědeckého a dálkového studia v Leningradě.

Předsedou první komise byl *dr. A. Szálai* z Maďarské akademie věd, zpravodajem *A. Girard*, pracovník francouzského ministerstva kultury, sekretářem *dr. Ota Klein* z Filosofického ústavu ČSAV.

Předsedou druhé komise byl *S. A. P. Sillemann*, pedagogický pracovník koleje pro

dospělé v Dánsku, zpravodajem *J. F. L. A. Charlier*, ředitel výchovných zařízení v provincii Liège v Belgii, sekretářem *dr. Miroslav Vaněk* z Institutu tělesné výchovy a sportu KU v Praze.

V této zprávě se podrobněji zmíníme o průběhu jednání v komisi první.

V úvodním referátu *J. Dumazediera*, autor knihy *Vers une civilisation du loisir?* a inspirátor mezinárodních empirických výzkumů volného času, nastínil problematiku volného času od jeho významu v současné společnosti až po konkrétní návrhy opatření na zvyšování kulturní úrovně v životě města, s uvedením příkladů z výzkumu v Annecy. Podle *J. Dumazediera* je „volný čas souhrn činností, jež může člověk provozovat s plnou libovůlí, buď aby si odpočinul, či aby se pobavil nebo rozvinul své znalosti a tvůrčí schopnosti, a to poté, když se uvolnil od svých závazků pracovních, rodinných a společenských“.

Tato definice vychází z objektivního významu volného času a z funkcí, které volný čas plní v životě člověka — odpočinek, zábava, další rozvoj —, a lze ji dobře užít ve výzkumných pracích.

*J. Dumazedier* rozeznává pět velkých skupin činností vykonávaných ve volném čase:

1. *činnosti fyzické*, jejichž hlavní funkce jsou určeny k doplnění nebo ke kompenzaci vlivu městské civilizace — jde o tělesná cvičení, procházky, rybaření, hony, sportovní cvičení a sporty v městském nebo v přírodním prostředí;
2. *činnosti praktické*, odpovídající potřebám ekonomickým, ale stále více uspokojující potřeby psychologické — kutění, zahrádkářství, manuální „koníčky“;
3. *činnosti umělecké*, odpovídající potřebě snění v dnešní společnosti, která je stále více organizována a stále více prakticky zaměřena;
4. *činnosti intelektuální*, odpovídající rostoucí potřebě informací nebo potřebě utváření člověka ve společnosti, která se stále mění a jejíž struktura je stále složitější; jsou to činnosti, jejichž cílem je nezištná zvědavost zaměřená na události, poznatky a myšlenky: rozhovory, čtení novin nebo dokumentárních knih, dobrovolná účast na schůzích, na kursech;
5. *činnosti spojené se sociálními vztahy*, které jsou nezávislé na nutnosti a povinnostech vyplývajících ze zaměstnání, rodiny a duchovního nebo občanského života: vztahy kamarádství, přátelství z dobrovolné sociální práce atd., část rodinných shromáždění o víkendů nebo o dovolené, ke kterým nedochází z povinnosti, ale volbou určité formy využití volného času.

Pro *J. Dumazediera* je volný čas ústředním jevem současné civilizace. Má zjevné i skryté vztahy ke všem elementům denního života, k práci, k životu rodinnému, sociálnímu i politickému v kterémkoliv kontextu ekonomickém i sociálním. Z něho se rodí také nová kultura, která se liší od kultury 19. století právě zvýšením volného času a jeho významu v životě lidí.

V evropské industriální společnosti výdaje na potřeby mimo základní výživu nabývají pro většinu obyvatelstva stále většího významu. Mezi nové druhy výdajů obyvatelstva se zařazují stále ve větší míře výdaje související s činnostmi ve volném čase — na dovolenou, cesty, na automobily, kina, na televizi, magazíny, knihy. Od určité majetkové hranice tyto výdaje na volný čas mají dokonce tendenci vzrůstat rychleji než příjmy obyvatelstva.

J. Dumazedier analyzuje jev, který nazývá dvojznačností (ambiguité) volného času, tj. možnosti jeho pasivního nebo aktivního využívání, možnosti zpoštění nebo skutečného rozvoje osobnosti a aktivní účasti na společenském životě.

Nejdůležitější problém nevidí J. Dumazedier pouze v potřebě nových kolektivních a individuálních zařízení, ale především v potřebě nových hodnot spojených s volným časem, zvláště u mladých lidí. Jde mu především o možnost vytvoření rovnováhy v životě člověka mezi hodnotami pohodlí a zábavy, které skýtá volný čas, a mezi hodnotami angažovanosti na společenském a politickém životě, aby lidé mohli být stále více účastni na vytváření svého vlastního osudu.

Položil řadu otázek, vyjadřujících znepokojení nad kulturním rozvojem v budoucnosti.

Jaké jsou hodnoty volného času dnes a jaké budou zítra? Neutlumí stále bohatší nabídka vtravých, snadno přístupných a vulgárních zábav, zvláště v některých zemích pod vlivem neřízeného systému komerční distribuce, na dlouhou dobu ušlechtilé snahy, které by se mohly přidružit k činnostem volného času v širokých masách? Budou tyto snahy po vědeckém bádání, umělecké tvorbě a dobrovolné účasti na společenských záležitostech skutečně naplnit volného času pouze u počtem omezené vrstvy, zatímco baví se široké masy nebudou schopny se účastnit jiných než lidových zábav? Která část obyvatelstva bude se spontánně podílet na nejobtížnějších formách vědeckého zkoumání, kultury a filosofie, nahradí-li celou kulturu záplava zábavy, jež otupuje?

Aby se mohly vytvořit příznivé podmínky pro kulturní rozvoj, je nutno znát kulturní potřeby obyvatel. Vzniká požadavek vědeckých výzkumů nového typu o optimální rovnováze obsahu volného času — věda o kulturních potřebách, která by podobně jako politická ekonomie dovedla předvídat a řídit, napomáhat ke zvyšování kulturní úrovně.

Kulturní potřeba vyplývá z rovnováhy mezi potřebami ekonomickými, společenskými a přáními individua.

Programově vytyčil J. Dumazedier několik bodů, jak postupovat při zjišťování kulturních potřeb:

a) Jaké jsou kulturní potřeby, vědomé nebo nevědomé, týkající se různých oblastí rozvoje osobnosti — fyzické, technické, umě-

lecké, intelektuální, sociální, v různých skupinách obyvatelstva — podle přístupu ke kultuře — zaostalých, přizpůsobivých a novátorských v témže prostředí?

b) Jaká jsou kritéria kulturního rozvoje, vyjadřující potřeby individuální i kolektivní, i soustavu hodnot různých osobností, různých skupin a různých typů společnosti?

c) Jaké krátkodobé a dlouhodobé úkoly jsou možné pro jednotlivé úseky kulturního života v různých prostředích, a kterým dát přednost?

d) Jak nejlépe využít materiálních a lidských sil, a jak je podporovat? Jak usměrnit plánování, aby vznikaly podmínky pro kulturní demokracii založenou na svobodě tvorby, rozdělování i účasti?

e) Jak odhadnout zisk nejen z krátkodobých, ale i z dlouhodobých zásahů pro hospodářský, společenský i kulturní plán?

J. Dumazedier pak dále rozvedl požadavky na zjišťování kulturních potřeb a zvyšování kulturní úrovně speciálně pro život ve městě, jehož kulturní funkci — i okruh jeho působnosti do okolí — zvláště zdůraznil.

Kritéria kulturního rozvoje ve městě by měla podle něho vyplynout ze tří postupů:

- z výzkumu postojů různých skupin obyvatelstva k využití volného času (nutno zjistit nejen, co lidé dělají, ale co by si přáli dělat);

- z objasnění zásad sociokulturních zásahů „animateurů“, které jsou společné pro různé typy organizmů kulturního rozvoje: komerčních, nekomerčních, veřejných, soukromých, s tendencemi politickými nebo duchovními;

- z teoretické znalosti hypotéz kulturního rozvoje měst a technické znalosti metod zkoumání a interpretace potřeb obyvatelstva, z funkcí a struktury vývojových sil za účelem vhodného sestavení a aplikace kritérií.

J. Dumazedier podal některé návrhy pro zvýšení kulturní úrovně ve městech. Sympatické je, že J. Dumazedier do své koncepce volného času zahrnuje velmi konkrétní opatření se smyslem pro praxi. Uskutečnění výzkumů kulturních potřeb ve městech by mělo základní význam pro plánování a výstavbu měst i pro určování náplně kulturních zařízení, jak o tom ostatně hovoří jeden z bodů závěrečného usnesení konference.

V diskusi se střetly názory na to, zda a do jaké míry lze vědecky zjišťovat kulturní potřeby obyvatelstva, a zda je možno je určovat i kvantitativně. Vedle J. Dumazediera hájili tuto možnost francouzští účastníci konference, z nichž A. Girard v několika příspěvcích, které ostatně navazovaly na jeho vystoupení v plénu při zahájení konference, zdůrazňoval nejen možnost, ale i nutnost vědeckého zjišťování a dokonce měření kulturních potřeb obyvatel. Mimo jiné zdůvodňo-

<sup>1</sup> J. Dumazedier užívá názvu „animateur“ nebo „leader“, který je doslova nepřeložitelný. Jsou tím míněni organizátoři činnosti ve volném čase, podnětovatelé kulturního života.